

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI SƏHİYYƏ NAZİRLİYİ

AZƏRBAYCAN TİBB UNİVERSİTETİ

Əlyazması hüququnda

İSA ELXAN OĞLU CƏFƏRLİ

**PARODONTUN İLTİHABİ XƏSTƏLİKLƏRİNİN
KOMPLEKS MÜALİCƏSİNDƏ MEZOTERAPİYANIN
TƏTBİQİ**

3226.01 – «Stomatologiya»

Tibb üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün
təqdim edilmiş dissertasiyanın

A V T O R E F E R A T I

Bakı – 2017

Dissertasiya işi Azərbaycan Tibb Universitetinin terapeutik stomatologiya kafedrasında yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbər:

Tibb üzrə elmlər doktoru, dosent

A.Ç. Paşayev

Rəsmi opponentlər:

Tibb üzrə elmlər doktoru, professor

T.H.Hüseynova

Tibb üzrə fəlsəfə doktoru

K.M.Babayev

Aparıcı təşkilat: Ə.Əliyev adına Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutu, stomatologiya və üz-çənə cərrahiyyəsi kafedrası

Müdafiə « » 2017-ci il, saat -da Azərbaycan Tibb Universitetinin nəzdindəki D.03.015 dissertasiya şurasının iclasında keçiriləcəkdir.

Ünvan: AZ 1022 Bakı şəh., Ənvər Qasımzadə küç. 14, ATU-nun konfrans zalı

Dissertasiya işi ilə Azərbaycan Tibb Universitetinin kitabxanasında tanış olmaq olar.

Avtoreferat « » _____ 2017-ci il tarixdə göndərilmişdir.

D.03.015 Dissertasiya şurasının
elmi katibi, tibb üzrə fəlsəfə doktoru

R.Ş. Talışinskiy

İŞİN ÜMUMİ XARAKTERİSTİKASI

Tədqiqatın aktuallığı. Son illər parodontitin əhali arasında geniş yayılması müşahidə edilir. Tədqiqatçılar bunun səbəbini insanların həyat tərz, irsi amil, orqanizmin immunoloji statusu, ekzogen faktorlar və digər çoxsaylı səbəblərlə əlaqələndirirlər.

Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının (ÜST) son məlumatlarına əsasən 15-19 yaş arası olan insanların 55-89 %-də, 35-44 yaş arası insanların 65-98 %-də və 45 yaşdan yuxarı olan şəxslərin 98 %-də göstərilən xəstəlik rast gəlinir [Dilsiz A., Sevinc S., 2015].

Xroniki gedişi ilə xarakterizə edilən parodontitin müalicəsi üçün bir çox üsullar təklif edilmişdir. Lakin əldə edilmiş nailiyyətlərə baxmayaraq, xəstəliyin tez-tez residivləşməsi, diş-çənə sisteminin funksional vəziyyətinin zəifləməsi, diş qövslərində hədudlanan ya hədudlanmayan qüsurların zamanla artması, reabilitasiya dövrünün uzun müddətli və ağrılı olması müalicə nəticələrini qənaətbəxş etmir. Göstərilən ağırlaşmalar xəstələrin əmək qabiliyyətinə, eləcə də psixoloji durumuna təsir göstərərək, həyat keyfiyyətinin azalmasına da səbəb olur.

Qeyd edilənlər parodontitin müasir təbabətdə aktuallığını bir daha sübut edərək, müalicəsi üçün daha səmərəli üsulların axtarışının vacibliyini göstərir.

Ədəbiyyat məlumatlarında parodontitin müalicəsi dövründə qeyri-qənaətbəxş nəticələrin yaranmasında patogen və şərti-patogen mikrofloranın təsirinin önəmli olduğu göstərilir. Tədqiqatlar göstərmişdir ki, xəstələrə tətbiq edilən yerli və sistem təsirləri ilə seçilən antibakterial preparatların tətbiqinə baxmayaraq, infeksiyanın inkişafını müvəqqəti dayandırmaq olur. Bunun səbəbini müəlliflər antiseptiklərin və iltihabəleyhinə vasitələrin parodontal ciblərə və dərin toxumalara təsirinin müvəqqəti və kifayət qədər olmaması ilə əlaqələndirirlər.

Göstərilən amillərin korreksiyası ilə yanaşı parodontitin inkişafında müəyyən edilən lokal hemodinamik dəyişikliklərin aradan qaldırılması müalicə nəticələrinin yaxşılaşdırılması üçün vacibdir.

Son illər müəlliflər bir sıra xəstəliklərin nəticələrinin yaxşılaşdırılması üçün yardımçı müalicə üsulların (lazer terapiya, ozon terapiya, ultrabənövşəyi şüalanma və dig.) tətbiqinin səmərəliyini apardıqları tədqiqatlarla göstərirlər.

Elə bu məqsədlə bizim diqqətimizi müasir təbabətdə geniş tətbiq edilən mezoterapiyanın terapevtik effektləri cəlb etmişdir [Tosti A., De Padova M.P., 2007].

Mezoterapiya son illərə qədər inyeksion üsulla aparılırdı. Müasir texnologiyanın inkişafı göstərilən fizioterapevtik üsulun qeyri-inyeksion formada - infiltrasion təsirin əsasında aparılmasına gətirib çıxardı. Bu effekt müxtəlif applikasiyon müalicə vasitələrin fizioterapevtik üsullarla dərin toxumalara yeridilməsinə əsaslanır.

Qeyd edilənləri və parodontun iltihabi xəstəliklərinin inkişafında infeksiyon amilin vacibliyini nəzərə alaraq, biz Azərbaycan istehsalı olan “Teaqrip” adlı bitki-dərman dəmləməsi applikasiyalarının mezoterapiya ilə birgə tətbiqinin effektivliyinin öyrənilməsinə məqsəduyğun hesab etmişik.

İşin məqsədi eksperimental və kliniki tədqiqatlarla parodontun iltihabi xəstəliklərinin kompleks müalicəsində qeyri-inyeksion mezoterapiyanın effektivliyinin müqayisəli qiymətləndirilməsi olmuşdur.

Tədqiqatın vəzifələri:

1. Eksperimentdə parodontitin kompleks müalicəsində “Teaqrip” bitki-dərman dəmləməsi applikasiyalarının qeyri-inyeksion mezoterapiya ilə birgə tətbiqi üçün metodika hazırlayıb, səmərəliliyinin ilk növbədə diş ətinin morfolojiyasına təsiri əsasında öyrənilməsi;

2. Parodontitli xəstələrin müalicəsi dövründə professional gigiyena tədbirləri ilə yanaşı mezoterapiyanın “Teaqrip” bitki-dərman dəmləməsi applikasiyalarının aparılmasının ağız boşluğu mikroflorasına təsirinə zəncirvari polimeraz reaksiya ilə müqayisəli öyrənilməsi;

3. Klinikada parodontun iltihabi xəstəliklərinin müalicəsinin uzaq dövründə professional gigiyena ilə yanaşı “Teaqrip” bitki-dərman dəmləməsi applikasiyalarının qeyri-inyeksion mezoterapiya ilə birgə tətbiqinin diş ətinin mikrosirkulyasiyasına təsirinə lazer doppler floumetriya ilə müqayisəli qiymətləndirilməsi;

4. Parodontun iltihabi xəstəlikləri zamanı professional gigiyena ilə yanaşı qeyri-inyeksion mezoterapiyanın “Teaqrip” bitki-dərman dəmləməsi applikasiyaları ilə birgə istifadəsinin müalicə nəticələrinə təsirinə müqayisəli qiymətləndirilməsi;

Elmi yenilik:

1. Parodontun iltihabi xəstəliklərinin kompleks müalicəsində Azərbaycan istehsalı olan “Teaqrip” bitki-dərman dəmləməsi applikasiyaları istifadə edilmişdir.

2. Parodontitli xəstələrin müalicəsində foton və ultrasəs tezlikli dalğaların müştərək təsirinə əsaslanmış qeyri-inyeksion mezoterapiya tətbiq edilmişdir.

3. Parodontun iltihabi xəstəliklərinin kompleks müalicəsində qeyri-inyeksion mezoterapiyanın professional gigiyena tədbirləri ilə yanaşı

tətbiqinin effektivliyi bakterioloji (zəncirvari polimeraz reaksiyası ilə), mikrosirkulyator (lazer doppler floumetriya ilə) və ümum kliniki müayinələr əsasında müqayisəli qiymətləndirilmişdir.

Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti.

Parodontun iltihabi xəstəliklərinin müalicəsində professional gigiyena üsulları ilə yanaşı mezoterapiyanın “Teaqrip” bitki-dərman dəmləməsi applikasiyalarının tətbiqi effektiv və böyük maddi sərfiyyat tələb etməyən müalicə kompleksidir.

Mezoterapiya foton və ultrasəs tezlikli dalğaların müştərək tətbiqinə əsaslanaraq, toxumalara hər hansı bir zərərverici təsirlər göstərmir.

“Teaqrip” bitki-dərman dəmləməsi applikasiyalarının komponentləri qeyri-inyeksion mezoterapiyanın təsiri ilə parodontun daha dərin toxumalarına keçməsinə zəmin yaradır ki, bu da müalicə nəticələrinə birbaşa təsir edir.

Tədqiqat işində istifadə edilən portativ qeyri-inyeksion mezoterapevtik cihaz asanlıqla əldə edilə bilən və mürəkkəb olmayan metodika ilə həyata keçirilir.

Elmi işin nəticələrinin tətbiqi. Parodontun iltihabi xəstəliklərinin müalicəsində qeyd edilən müayinə və korreksiya üsulları Azərbaycan Tibb Universitetinin Stomatoloji klinikasında tətbiq olunmuşdur.

Müəfəyyə çıxarılan əsas müddəalar:

1. Parodontun iltihabi xəstəliklərinin müalicəsində qeyri-qənaətbəxş nəticələrin yaranması ilk növbədə tətbiq edilən iltihabəleyhinə ənənəvi vasitələrin lazımi dərəcədə səmərəli olmaması ilə əlaqəlidir.

2. Parodontitin müalicəsi zamanı diş ətində mikrosirkulyator dəyişikliklərin öyrənilməsi üçün lazer doppler floumetriyanın aparılması, xəstəliyin ağırlıq dərəcəsinin qiymətləndirilməsi və bundan asılı olaraq müalicə taktikasının seçilməsi üçün vacibdir.

3. Parodontitin kompleks müalicəsində “Teaqrip” bitki-dərman dəmləməsi applikasiyalarının mezoterapiya ilə birləşdirilmiş tətbiqi müşahidə edilən mikrosirkulyator və morfoloji dəyişikliklərin daha sürətli korreksiyası ilə səciyyələnir ki, bu da zədələnmiş parodont toxumalarında regenerasiya və reparasiya proseslərinin fəallaşmasına zəmin yaradır.

4. Parodontitin müalicəsində təklif edilmiş üsulla mezoterapiyanın tətbiqi kliniki effektlərin daha erkən dövrdə yaranması, xəstəliyin uzun müddət remissiyası, bununla da müalicə nəticələrinin yaxşılaşması ilə səciyyələnir.

Elmi işin aprobasiyası. Tədqiqatın nəticələri aşağıdakı konfranslarda müzakirə edilmişdir:

XVIII Beynəlxalq Elmi-praktiki konfransda (Netanya, İsrail, 2014); t.ü.e.d. Əzəm Təyyar oğlu Ağayevin anadan olmasının 70 illiyinə həsr edilmiş elmi konfrans (2014); Azərbaycan Tibb Universitetinin İnsan anatomiyası kafedrasının yaradılmasının 95 ililik yubileyinə həsr edilmiş Beynəlxalq Elmi konfrans (2014); Ümummilli lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 92-ci ildönümünə həsr olunmuş “Təbabətin aktual problemləri” adlı Elmi-praktiki konfrans (2015). Dissertasiya işinin ilkin müzakirəsi ATU-nun Terapevtik Stomatologiya kafedrasında keçirilmişdir (29 iyun 2016-cı il, protokol №11). İşin aprobasiyası FD 03.015 Dissertasiya şurası nəzdində Elmi Seminarlar keçirilən Aprobasiya Şurasının iclasında müzakirə edilmişdir (30 noyabr 2016-cı il, protokol №22).

Publikasiyalar. Dissertasiya mövzusunə uyğun 7 məqalə və 4 tezis dərc olunmuşdur.

Dissertasiyanın quruluşu və strukturu. Dissertasiya işi 156 çap vərəqində yazılmışdır. Giriş, ədəbiyyat icmal, 4 fəsil, yekun, nəticələr, praktik tövsiyələr və ədəbiyyat siyahısından ibarətdir. Dissertasiya işi 20 cədvəl və 44 şəkillərlə ilyustrsiya edilmişdir. Ədəbiyyat siyahısı 191 mənbəni əhatə edir.

Tədqiqatın material və metodları

Tədqiqat işi eksperimental və kliniki hissələrdən ibarət olmur.

Eksperimental tədqiqatlar Azərbaycan Tibb Universitetinin Elmi-Tədqiqat Mərkəzində həyata keçirilmişdir.

Təklif edilən üsulla parodontitin kompleks müalicəsində qeyri-inyeksion mezoterapiyanın, eləcə də Azərbaycan istehsalı olan “Teaqrip” bitki tərkibli müalicə vasitəsinin diş ətinin morfolojiyasına və kliniki vəziyyətinə səmərəliliyinin öyrənilməsi məqsədi ilə adadovşanları üzərində təcrübələr qoyulmuşdur.

Eksperimentlər 55 ağ “Şinşila” cinsli dovşanın üzərində aparılmış və tədqiqat müddətində bunların müvafiq şəraitdə saxlanması təmin edilmişdir. Parodontit modeli terapevtik stomatologiya kafedrasında (Volojin A. metodu) istifadə olunan (S.Ə.Məmmədovanın modifikasiyasında 1990) metodikayla yaradılmışdır.

Parodontitin eksperimental modeli yaradıqdan sonra təklif edilən müalicə kompleksinin səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi üçün müşahidə edilən dovşanlar tərəfimizdən 4 qrupa bölünmüşlər: I qrupa 20 dovşan daxil edilmişdir ki, bunlarda parodontit modeli yarandıqdan sonra müalicə aparılmamışdır; II qrupa isə 15 dovşan daxil edilmişdir ki. I qrupa aid

olanlardan fərqli olaraq, bunların müalicəsində “Teaqrip” bitki tərkibli təbii vasitə applikasiyon formada istifadə edilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, “Teaqrip” Azərbaycan florasından alınmış bitki tərkibli təbii müalicə vasitəsidir; III qrupa aid dovşanların (15 dovşan) müalicəsində isə göstərilən “Teaqrip” bitki-dərman yığıntısının applikasiyaları qeyri-inyeksion mezoterapiya ilə müştərək aparılmışdır. IV qrupda isə 5 intakt dovşan götürülmüşdür.

Tədqiq edilən qrup dovşanların hər birinin diş ətindən 3 tikə kəsib götürülərək histomorfoloji dəyişikliklərin öyrənilməsi üçün biopsiyalar aldıq. Eksperimental müşahidələr zamanı istifadə olunmuş sitoloji, histoloji, histokimyəvi üsullar laborator praktikada dəfələrlə sınaqdan çıxmışdır. Onların texniki icra qaydası isə müvafiq rəhbərliklərdə və metodik işlərdə ətraflı təsvir olunmuşdur.

Biopatlarnın mikroskopiyası və işıq-optik tədqiqatlar üçün hazırlanmış yaxmalar “Amplival”, “Nu-2E” (Karl Zeiss, Almaniya) mikroskoplarında tədqiq edilmişdir.

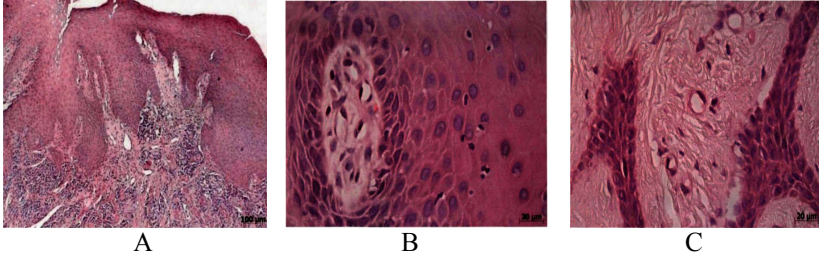
Eksperimentdə alınmış nəticələr. Aparılmış histomorfoloji müşahidələr göstərmişdir ki, I qrupa aid olan dovşanlarda (modelləşdirilmiş parodontitli olan və müalicə almayan dovşanlar) müalicə aparılmadıqda iltihabi reaksiyalar produktiv xarakter daşıyır, fəal şəkildə iltihabi dəyişikliklərlə səciyyələnir. Göstərilənlər diş ətinin selikli qışasında olan xüsusi təbəqəsində inkişaf etmiş qatı infiltratın formalaşması ilə öz təsdiqini tapır. Formalaşmış infiltrat müxtəlif yerlərdə mikroabseslər əmələ gətirmiş və epitelial kompartimentdə özünü daha çox göstərmişdir. Ümumilikdə damar şəbəkəsinin morfofunksional vəziyyətinin normallaşmasına baxmayaraq tədqiqatın 28-ci günündə hüceyrə infiltratlarının tam sorulmaması diqqət çəkmişdir (şək.1A).

II qrupa aid olan dovşanların diş ətindən alınmış biopatlarda (müalicədən sonra) iltihabi infiltratın sıxlığı I qrup dovşanlarla müqayisədə daha az olmuşdur. Buna baxmayaraq, görmə sahəsində neytrofillərin marginasiyasını, ekstravazsiyasını və epitelial plasta miqrasiyasını əks edən ocaqlar müəyyən edilmişdir

Tədqiqatın 21-ci günü “Teaqrip” bitki-dərman yığıntısı applikasiyaların tətbiqindən sonra makroskopik olaraq müşahidələrin nəticələri dişətinin rənginin tədricən normallaşdığını və onun səthinin toxuma detrit qalıqlarından təmizləndiyini müəyyən etmişdir. Belə ki, epitel örtüyündə distrofik dəyişikliklər azalmış, subepitelial təbəqələr iltihabi infiltratdan təmizlənmişdir.

Tədqiqatın 28-ci günü “Teaqrip” bitki-dərman yığıntısı applikasiya-

ların 9-cu seansı başa çatdıqdan sonra makroskopik olaraq diş ətinin rəngi normallaşmış və diffuz qansızmalar müşahidə edilməmişdir. Bəzi zədələnmə yerlərində bir qədər nahamar relyeflilik qalmaqdadır. Qeyd olunan histomorfoloji əlamətlər əvvəlki müşahidə günlərindən prinsipial şəkildə fərqlənməsə də, applikasiya seansları diş ətinin bazal təbəqəsində regenerasiya proseslərinin qismən də olsa sürətləndirmişdir (şəkil 1B).

Şək. 1. Tədqiqatın 28-ci günündə müşahidə edilən dovşanların diş ətindən alınmış biopsiatlar (Boyaq: hematoksilin-eozin, böyütmə x250). A (I qrup) – çoxqatlı yastı epitelinin əhəmiyyətli qeyri-requlyar akantozu və xüsusi lövhədə perivazal ocaqlı hüceyrə infiltrasiyası. B (II qrup) – epitelial kompartmentdə olan iltihabi infiltratda mononuklear hüceyrələrin ocaqlı yığılması. C (III qrup) – fibroblastabənzər strukturlu birləşdirici toxumanın inkişaf etməsi

Beləliklə, liqatura açıldıqdan 21 gün sonra (modelləşdirmənin 28-ci günü) bu qrupa aid olan dovşanların diş ətindən alınmış biopsiatların analizi iltihabi reaksiyaların ocaqlı xarakterli olmasını sübut etdi.

Qeyd olunduğu kimi, III qrupa 15 dovşan daxil edilmişdir ki, bu heyvanlara “Teaqrip” bitki-dərman yığintı dəmləməsi applikasiyaları mezo-terapiya ilə birgə tətbiq edilmişdir. I və II qrupa aid olan dovşanlardan fərqli olaraq, III qrup dovşanların diş ətində fibroblastların və kollagen liflərinin köndələn yerləşməsi müəyyən edilmişdir. İnterstitial ödem digər qruplarla müqayisədə zəif intensivlikdə aşkar edilmişdir.

Tədqiqatın 21-ci günü müxtəlif görmə sahəsində mononuklear tərkibli iltihabi infiltratın hüceyrələrinin ekzositozu və onların daha çox epitelial kompartmentin bazal təbəqəsində ocaqlı şəkildə toplanması müəyyən edilmişdir. Aşkar edilmiş infiltrat digər qrup dovşanlardan fərqli olaraq, az intensiv olmuşdur.

28-ci gün epitelial kompartmentin səthi qatları əsasən uzanmış və hiperxrom nüvəli hüceyrələrlə təmsil edilir. Həmin dövrdə epitel örtüyü demək olar ki, histoloji quruluşunu və səthi psevdokeratin təbəqəsini bərpa etmiş və axantotik çıxıntıların regenerasiyası sona çatmaq üzrə olmuşdur.

Selikli qışanın xüsusi təbəqəsində fibroblastlarabənzər hüceyrə elementləri ilə zəngin olan birləşdirici toxuma inkişaf etmişdir və distrofik dəyişikliklər epizodik xarakter daşıyırdı. Miofibrillərdə kövşəkləşmə və dezorqanizasiya əlamətləri müşahidə edilməmişdir, qeyri-spesifik hüceyrə infiltratlarının sorulması praktik olaraq tamamlanmışdır (şək.1C).

Beləliklə, III qrupa aid olan dovşanların diş ətindən alınmış biopstatların histomorfoloji analizi göstərmişdir ki, təklif edilmiş müalicə sxeminin tətbiqi nəticəsində diş ətində inkişaf etmiş iltihabi dəyişikliklər daha sürətlə azalmışdır. Aparılan müalicədən sonra müşahidə edilən dəyişikliklər yalnız selikli qışanın xüsusi təbəqəsində mötədil ocaqlarla, eləcə də mononuklear tərkibdə olması ilə müəyyən edilmişdir. Bəzi hallarda isə, digər qrupa aid olan dovşanlarla müqayisədə daha az intensivlikdə mononuklear xarakterli perivaskulyar infiltrasiya və ekzisitoz aşkar edilmişdir. Bütün bunlar, təklif edilmiş sxemlə ənənəvi müalicələrlə yanaşı, Teaqrip bitki-dərman yığintısı applikasiyalarının qeyri-inyeksion mezoterapiya seansları ilə birgə tətbiqinin səmərəli olmasını sübut edir.

Klinik tədqiqatlar. 2014-2016-cı illərdə ATU-nun Tədris Stomatoloji klinikasında ambulator müalicə alan 81 parodontitli xəstənin müalicə nəticələrinin öyrənilməsinə əsaslanmışdır. Xəstələr arasında Orta yaş qrupuna daxil olan şəxslər olmuşdur, bunların 43 (53,1 %) nəfəri qadın və 38 (46,9 %) nəfər kişi olmuşdur.

Müşahidə etdiyimiz xəstələrə parodontitin müalicəsi kompleks şəkildə aparılmışdır. Ənənəvi təyin edilən müalicə sxemi tədqiq edilən bütün xəstələrə tətbiq edilmişdir. Bu zaman ümumi stomatoloji xəstəliklərin, eləcə də əsas xəstəliyin ağırlıq dərəcəsi nəzərə alınmışdır.

Təklif etdiyimiz müalicə proqramının səmərəliliyinin öyrənilməsi məqsədi ilə biz xəstələri nisbi olaraq 3 qrupa bölmüşük:

I qrupa aid olan xəstələrin (27 nəfər) müalicəsi ənənəvi tədbirlərin aparılmasından ibarət olmuşdur (professional gigiyena və s.).

II qrup xəstələrin (26 nəfər) müalicəsində isə parodontitli xəstələrə ənənəvi müalicə tədbirləri ilə yanaşı Azərbaycan faunasına aid olan Teaqrip bitki-dərman yığintısı dəmləməsi applikasiyalarını həyata keçirmişik; III qrup xəstələrdə (28 nəfər) isə biz klinikada qəbul edilmiş ənənəvi müalicə tədbirlərindən əlavə, “Teaqrip” dərman bitki-dərman yığintısı applikasiyalarını mezoterapiya seansları ilə tətbiq etmişik. Qeyd etmək lazımdır ki, müşahidə edilən xəstələr yaşına, cinsinə, yanaşı patologiyaların olmasına, eləcə də parodontitin ağırlıq dərəcəsinə görə qruplar arasında düüst bölünmüşlər.

Mezoterapiyanı biz aşağıda göstərilən rejimdə 3 həftə müddətində

həftədə 3 dəfə olmaqla həyata keçirmişik: rejim – aşağı intensivlikli şüalanma, şüa sıxlığı 125 mVt/sm^2 , tezliyi – 10 Hz, şüalanma dozası – 50 C/sm^2 , ekspozisiya müddəti 10 dəqiqə.

İlk növbədə xəstələrdən anamnestic məlumatlar toplanmış, orqanizmin vəziyyəti, yanaşı xəstəliklərinin olması, məişət travmalarının olması anamnezi, əvvəllər aparılmış müalicələr barədə məlumatlar toplanmışdır.

Xəstələrin müayinəsi obyektiv, kliniki və laborator-instrumental müayinələrə əsaslanmışdır. Müalicə dinamikasında gigiyenik indeksi (Gİ), papilyar-marginal-alveolyar (PMA Maccler və Schour 1949, Parma 1960) və parodontal (Pİ) indekslər qiymətləndirilmişdir.

Tədqiq edilən xəstələrin müalicəsi mərhələlərində lazer doppler floumetriya (LDF) ilə diş ətində baş verən mikrosirkulyator dəyişikliklər də qiymətləndirilmişdir. Bunun üçün biz kapilyar qan dövrəsinin öyrənilməsi üçün LAKK-O1 (Lazma, Rusiya) cihazından istifadə etmişik.

Əlavə müayinələr arasında dişəti ciblərdə olan mayenin (Zəncirvari polimeraz reaksiya) ZPR üsulu ilə bakterioloji tərkibi tədqiq edilən 42 xəstədə öyrənilmişdir. Mikroorqanizmlərin aşkarı üçün DNT analiz «Проба-ГС» üsulu ilə instruksiya əsasında aparılmışdır. Göstərilən üsul orqanik daşıyıcı üzərində olan DNT sorbsiyasına əsaslanır.

Statistik analiz üsulları. Tədqiqatın gedişində alınmış nəticələrinin statistik analizi zamanı parametrik və qeyri-parametrik üsullardan istifadə edilmişdir.

Müşahidə edilən xəstələrin müalicə mərhələlərində diş ətində mikrosirkulyator dəyişikliklərin müqayisəli qiymətləndirilməsi

I qrup xəstələrdə MP-göstəricisi müalicənin başlanmasından əvvəl normadan 50%, OKX 25,7%, VƏ 57,4%, MEİ-si isə 46,1% aşağı olmuşdur ($p < 0,001$). Aparılan ənənəvi müalicə tədbirləri parodontitli xəstələrin diş ətinin mikrosirkulyasiyasının tənzimlənməsinə müsbət təsir etmişdir. Belə ki, MP göstəricisi I qrup xəstələrdə müalicədən əvvəlki göstəricisi müalicədən əvvəlki göstərici ilə müqayisədə müalicənin başlanmasından 10 gün sonra 29,2%, 15 gün sonra isə 70,8% artmışdır. Analoji müsbət dinamika digər tədqiq edilən göstəricilərdə də aşkar edilmişdir.

II qrup xəstələrin müalicə mərhələlərində diş ətində mikrosirkulyasiyasının tədqiqi göstərmişdir ki, parodontitin müalicəsində ənənəvi üsullarla yanaşı “Teaqrip” bitki-dərman dəmləməsi applikasiyalarının istifadəsi səmərəli olmuşdur. Belə ki, MP-ri müalicədən sonrakı 10-cu günündə müalicədən əvvəlki göstərici ilə müqayisədə 45,3%, 15-ci gündə isə 84,2% yüksək olmuşdur ($p < 0,001$). Müşahidənin son mərhələsində MP

göstəricisi I qrup xəstələrin analogi göstəricisindən 6,7% yüksək olmuşdur. Analogi müsbət dinamika VƏ və OKX göstəricisində də aşkar edilmişdir. Belə ki, göstərilən göstəricilər I qrup xəstələrin eyni eyni göstəriciləri ilə müqayisədə (müşahidənin 15-ci günündə) 3,7% və 6,9% yüksək olmuşdur. Müalicənin başlanmasından 15 gün sonra II qrup xəstələrdə MEİ göstəricisi I qrup xəstələrin analogi göstəricisindən 8,7% yüksək olmuşdur.

MP göstəricisi müalicənin 15-ci günündə III qrup xəstələrdə I və II qrupa nisbətə 14,6% və 7,4% yüksək olmuşdur. Analogi müsbət dinamika digər göstəricilərdə də (VƏ, OKX, MEİ) aşkar edilmişdir.

Mikrosirkulyasiya parametri müalicənin 15-ci sutkasında I qrupda ($16,4 \pm 1,6$ pf.v.; $P_1 < 0,05$; $P_2 < 0,001$), II qrupda ($17,5 \pm 1,8$ pf.v.; $P_1 < 0,05$; $P_2 < 0,001$), həmçinin, OKX və MEİ qiyməti müvafiq olaraq III qrup xəstələrin analogi göstəricisi müalicənin 15-ci günü ilə müqayisədə fərqli olaraq aşağı olmuşdur.

Tədqiq edilən xəstələrin müalicə mərhələlərində zəncirvari polimeraz reaksiyası ilə aparılmış mikrobioloji müayinələrin müqayisəli təhlili

Tədqiq edilən xəstələrin 42 nəfər parodontitli xəstələri göstərilən müayinəyə cəlb etmişdik. Bunların 33 (78,6 %) nəfərində yüngül, 9 (21,4 %) nəfərində isə orta ağır dərəcəli parodontit müəyyən edilmişdir.

Parodontal ciblərdən alınmış möhtəviyyatın ZPR ilə mikrobioloji tədqiqatlar ilkin mərhələdə müalicənin başlanmasından əvvəl və 2 həftə sonra aparılmışdır.

Aparılan müalicədən 2 həftə sonra ZPR üsulu ilə aparılan bakterioloji müayinələr göstərmişdir ki, II və III qrupa aid olan xəstələrdə əksər parodontopatojen bakteriyaların azalması müəyyən edilmişdir.

I qrupa aid olan xəstələrdə isə bunların sayı kifayət qədər yüksək olub, II və III qrupa aid olan nəticələrdən dürüst olaraq fərqlənirdilər.

Ənənəvi müalicələrlə yanaşı III qrup xəstələrdə “Teaqrip” bitki-dərman dəmləməsi applikasiyalarının mezoterapiya ilə birgə tətbiqi digər mikroorqanizmlərin azalmasına da effekti olmuşdur. Belə ki, S.Salvarius III qrup xəstələrdə müalicənin başlanmasından 2 həftə sonra I və II qrupla müqayisədə 16,7% və 6,7% xəstədə müəyyən edilmişdir. Daha qabarıq şəkildə III qrup xəstələrdə müsbət dinamika S.milləri-nin azalması ilə özünü göstərdi. Belə, ki ənənəvi müalicə alan xəstələrdə müalicənin başlanmasından 2 həftə sonra qeyd edilən rezident mikroorqanizm 25% xəstədə, II qrup xəstələrin isə 13,3-ndə müəyyən edilirdisə, III qrupa aid olan xəstələrin heç birində S.milləri aşkar edilməmişdir

Alınmış nəticələr göstərir ki, II və III qrup xəstələrdə tətbiq edilən

müalicə kompleksinin aktiv komponentləri ağız boşluğunun selikli qişasının mikrobiosenozuna müsbət təsirlə göstərir. Bu ilk növbədə rezident növlərinə aid edilən bakteriyaların növ və say baxımından müşahidənin 2 həftə sonrakı yayılması nəticələrindən eləcə də əksər parodontopatogenlərinin dürrüst azalmasından görünür.

Beləliklə, əldə edilmiş məlumatlar göstərir ki, parodontitli xəstələrin müalicəsində ənənəvi vasitələrlə yanaşı “Teaqrip” bitki-dərman dəmləməsi applikasiyalarının mezoterapiya ilə müştərək tətbiqi ağız boşluğunda inkişaf etmiş parodontopatogen mikrofloranın azalmasına təsiri ilə yanaşı, rezident mikrofloranın bərpasına zəmin yaradır.

Müşahidə edilən xəstələrin müalicəsinin yaxın dövründə tədqiq edilən indekslərin dinamikada dəyişməsi

Parodontitli xəstələrdə müalicədən sonrakı yaxın dövründə tədqiq edilən indekslərdə (Gİ, PMA, Pİ) baş verən dəyişikliklərin tədqiqində I qrupdan 27, II qrupdan 26, III qrupdan 28 xəstə müayinə olunmuşdur.

Gingivit diaqnozlu xəstələrdə müalicədən sonrakı yaxın dövrdə Gİ I qrupla müqayisədə II qrupda orta hesabla 12,06 % (0,23 vahid, $P_1 < 0,05$), III qrupda I qrupla müqayisədə 24,2 % (0,43 vahid, $P_1 < 0,005$), II qrupla müqayisədə 11,0 % (0,2 vahid, $P_{II} > 0,05$) çox azalmışdır.

Yüngül dərəcəli parodontitli xəstələrdə müalicədən sonrakı yaxın dövrdə papilyar-marginal-alveolyar (PMA) indeks göstəricilərində baş verən dəyişikliklər də qabarıq olmuşdur. Müalicədən sonrakı yaxın dövrdə PMA indeksi I qrupda orta hesabla 19 (45,1 %) vahid, II qrupda 36,6 (86,5 %) vahid ($P_1 < 0,001$), III qrupda 38,1 (89,6 %) vahid ($P_1 < 0,001$; $P_{II} > 0,05$) azalmışdır.

Orta ağır dərəcəli parodontitli xəstələrdə PMA indeksi müalicədən əvvəl I qrupda $53,3 \pm 2,7$ (49,1-57,9), II qrupda $55,4 \pm 2,7$ (50,6-58,9), III qrupda $54,9 \pm 2,6$ (49,8-59,2) olduğu halda, müalicədən sonra I qrupda orta hesabla 25 (46,9 %) vahid, II qrupda 48,6 (87,7 %) vahid ($P_1 < 0,001$), III qrupda 49,3 (89,8 %) vahid ($P_1 < 0,001$; $P_{II} > 0,05$) azalmış və müvafiq olaraq $28,3 \pm 1,6$, $6,8 \pm 0,32$ və $5,6 \pm 0,3$ təşkil etmişdir.

Gingivit diaqnozlu xəstələrdə bu göstərici müalicədən əvvəl I qrupda $32,2 \pm 1,2$ (28,1-37,2), II qrupda $32,4 \pm 1,4$ (27,3-38,3), III qrupda $32,3 \pm 1,3$ (27,6-38,5) olduğu halda, müalicədən sonra I qrupda $16,5 \pm 0,6$ (orta hesabla 15,7 (48,8 %) vahid azalma), II qrupda $5,1 \pm 0,3$ (orta hesabla 27,3 (84,3 %) vahid azalma, $P_1 < 0,001$), III qrupda $3,8 \pm 0,13$ (orta hesabla 28,5 (88,2 %) vahid azalma, $P_1 < 0,001$; $P_{II} > 0,05$) səviyyəsinə qədər enmişdir.

Ümumilikdə müalicədən sonrakı yaxın dövrdə PMA indeksi I qrupla

müqayisədə II qrupda orta hesabla 87,0 % (17,6 vahid, $P_I < 0,001$), III qrupda I qrupla müqayisədə 93,1 % (18,7 vahid, $P_I < 0,001$), II qrupla müqayisədə 3,3 % (1,1 vahid, $P_{II} > 0,05$) çox azalmışdır.

Parodontitli xəstələrdə müalicədən sonrakı yaxın dövrdə parodontal indeks (Pİ) göstəricilərində də II və III qruplarda daha çox dəyişikliklər daha qabarıq şəkildə müşahidə edilmişdir.

Müalicədən sonrakı dövrdə Pİ I qrupda orta hesabla 49,2 %, II qrupda 55,6 % ($P_I > 0,05$), III qrupda 73,1 % ($P_I < 0,001$; $P_{II} < 0,05$) azalmışdır.

Orta ağır dərəcəli parodontitli xəstələrdə Pİ müalicədən sonra I qrupda orta hesabla 37,3 %, II qrupda 55,9 % ($P_I < 0,001$), III qrupda 67,7 % ($P_I < 0,001$; $P_{II} < 0,05$) azalmış və müvafiq olaraq $1,97 \pm 0,08$, $1,41 \pm 0,07$ və $1,02 \pm 0,07$ təşkil etmişdir.

Ümumilikdə müalicədən sonrakı yaxın dövrdə Pİ I qrupla müqayisədə II qrupda orta hesabla 30,5 % ($P_I < 0,001$), III qrupda 64,2 % ($P_I < 0,001$), II qrupla müqayisədə 27,1 % ($P_{II} < 0,05$) çox azalmışdır.

Beləliklə, müşahidə edilən xəstələrin müalicədən sonra yaxın dövrdə tədqiq edilən indekslərin müqayisəli qiymətləndirilməsi mezoterapiya ilə təklif edilən müalicə sxeminin səmərəliliyini sübut etmişdir.

Müalicənin uzaq dövründə alınmış müqayisəli nəticələr.

Müşahidənin uzaq dövründə I qrupdan 27, II qrupdan 26, III qrupdan 28 xəstənin müayinələrinin nəticələr müqayisəli qiymətləndirilmişdir.

LDF müayinənin nəticələri MP-nin 2 dəfədən çox, OKX-nin 37,5 %, VƏ-nin 1,5 dəfə, MEİ-nin 95,4 % artdığını müəyyən etmişdir. Damardaxili müqavimət 12 % aşağı olmuşdur. Qanaxının passiv hərəkət mexanizmlərinin iştirakı tənəffüs ekskursiyaları və ürək vurğuları fonunda yaranan titrəyişlərin azalması hesabına artmışdır.

Müalicədən 3 ay sonra əsas qrupda bütün mikrosirkulyasiya göstəriciləri müşahidə edilən dinamikada həm I qrup, həm də II qrupdan əhəmiyyətli dərəcədə yüksək olmuşdur.

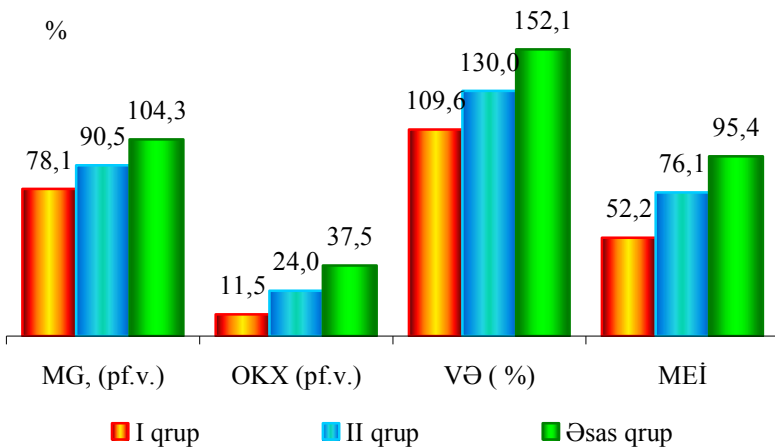
Əsas qrupda 3 ay müddətində MG I qrupdan 26,2 % ($p < 0,005$), II qrupdan 13,8 % ($p < 0,05$) çox artım qeyd edilmişdir. Analoji tendensiya OKX-nin (I qrupla müqayisədə 26,0 %, $p < 0,005$; II qrupla müqayisədə 13,5 %, $p < 0,05$), VƏ-nin (I qrupdan 42,5 %, $p < 0,001$; II qrupdan 22,1 % çox, $p < 0,01$), MEİ-nin (I qrupla müqayisədə 43,2 %, $p < 0,001$; II qrupla müqayisədə 19,3 %, $p < 0,01$) dəyişməsində də müşahidə edilmişdir (şəkil 2).

Ənənəvi müalicə tədbirləri ilə yanaşı teaqrip bitki-dərman yığintısı vasitələrini mezoterapiya seansları ilə birgə tətbiqi nəticəsində parodontal

ciblərdəki bakterial tərkib müalicədən əvvəlki ilə müqayisədə əhəmiyyətli dərəcədə dəyişmişdir

Beləliklə, alınmış nəticələr göstərmişdir ki, parodontitli xəstələrin hamısı ənənəvi müalicə tədbirləri ilə yanaşı “Teaqrip” bitki-dərman yığıntısı dəmləməsi applikasiyalarının mezoterapiya seansları ilə birgə tətbiqi səmərəli olmuşdur. Xəstələrdə subyektiv vəziyyətinin stabilləşməsi, parodontun kliniki mənzərəsinin obyektiv yaxşılaşması müəyyən edilirdi.

Müşahidələr mezoterapiya seanslarının aparılması fonunda digər qrup xəstələrlə müqayisədə mikrosirkulyator məcrada reaktivliyin və tonusunun stimulyasiyasını da aşkara çıxarmışdır (şəkil 2).

Şək. 2. Parodontitli xəstələrdə müalicədən 3 ay sonra mikrosirkulyasiya göstəricilərin dəyişmələrinin müqayisəsi

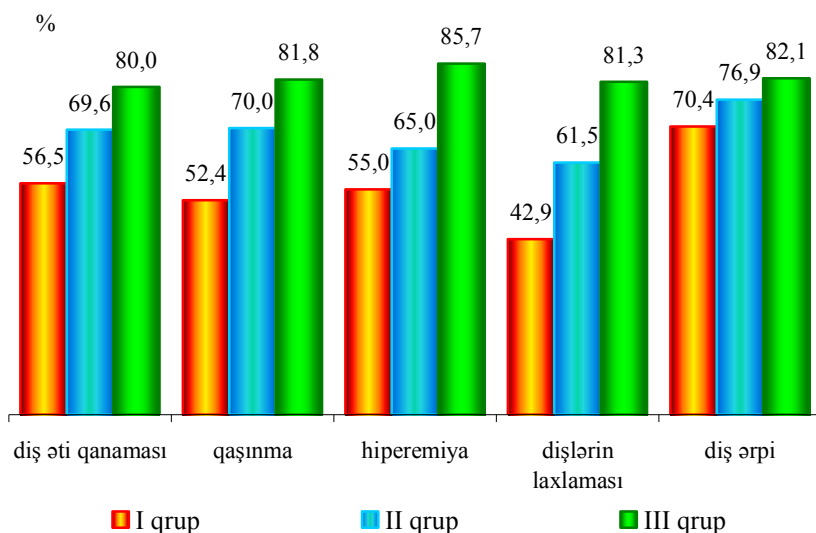
III qrupdan 28 parodontitli xəstədən müalicədən əvvəl 25-də (89,3 %) diş əti qanaması, 22-də (78,6 %) damaqda qaşınma hissinin olması, 21-də (75 %) diş ətinin hiperemiyası, 16-da (57,1 %) dişlərin laxlaması, bütün xəstələrdə diş ərpi, dişətiüstü və dişətialtı daşlar qeyd edilmişdir.

“Teaqrip” bitki-dərman vasitələrinin mezoterapiya ilə birgə ənənəvi müalicə tədbirlərinin aparılması nəticəsində bu xəstələrin kliniki vəziyyətlərində kifayət qədər yüksək yaxşılaşma olmuşdur. Belə ki, müalicədən 3 ay sonra diş əti qanaması 5 (17,9 %, $p<0,001$), damaqda qaşınma hissinin olması 4 (14,3 %, $p<0,001$), diş ətinin hiperemiyası 3 (10,7 %, $p<0,001$), dişlərin laxlaması 3 (10,7 %, $p<0,05$), diş ərpi, dişətiüstü

və dişətaltı daşlar 5 (17,9 %, $p<0,001$) xəstədə müşahidə edilmişdir.

Alınmış nəticələrin təhlili göstərir ki, “Teaqrıp” bitki-dərman yığıntısının parodontitli xəstələrə ənənəvi tədbirlərlə müştərək tətbiqi nəticəsində III qrupa aid olan parodontitli xəstələrdə I və II qruplarla müqayisədə nəzərəcarpan müsbət dinamika qeydə alınmışdır.

3 ay müddətində III qrupda diş əti qanaması I qrupdan 23,5 % ($p<0,05$), II qrupdan 10,4 % ($p>0,05$), damaqda qaşınma I qrupdan 29,4 % ($p<0,05$), II qrupdan 11,8 % ($p>0,05$), diş ətinin hiperemiyası I qrupdan 30,7 % ($p<0,01$), II qrupdan 20,7 % ($p<0,05$), dişlərin laxlaması I qrupdan 38,4 % ($p<0,01$), II qrupdan 19,7 % ($p<0,05$), diş ərpi I qrupdan 11,8 % ($p>0,05$), II qrupdan 5,2 % ($p>0,05$) çox azalmışdır (şəkil 3).

Şək. 3. Müalicədən 3 ay sonra parodontitli xəstələrin kliniki vəziyyətlərində olan dəyişmələrin müqayisəsi

Mezoterapiya ilə “Teaqrıp” bitki-dərman dəmləməsi applikasiyalarının ənənəvi müalicə üsulları ilə birgə tətbiqi nəticəsində xəstələrin ağız boşluğu gigiyenik vəziyyətlərində də müsbət dinamika qeydə alınmışdır. Müalicənin başlanmasından 6 ay sonra ilkin qiymətlərlə müqayisədə III qrupun yüngül dərəcəli parodontitli xəstələrində Gİ 63,6 % ($p<0,01$), PMA indeksi 84,0 % ($p<0,01$), Pİ 41,7 % ($p<0,01$), orta ağır dərəcəli parodontitli xəstələrində Gİ 66,7 % ($p<0,01$), PMA indeksi 82,3 % ($p<0,01$), Pİ 52,5 %

($p<0,01$), gingivitli xəstələlərində Gİ 57,7 % ($p<0,01$), PMA indeksi 85,8 % ($p<0,01$) aşağı olmuşdur.

Bu qrupun göstəricilərinin dəyişməsi I və II qrupların analoji göstəriciləri ilə müqayisədə daha yüksək olmuşdur. Belə ki, Gİ yüngül dərəcəli parodontitli xəstələlərdə I qrupdan 16,8 % ($p>0,05$), II qrupdan 5,57 % ($p>0,05$), orta ağır dərəcəli parodontitli xəstələlərdə I qrupdan 28,8 % ($p<0,05$), II qrupdan 8,8 % ($p>0,05$), gingivitli xəstələlərdə I qrupdan 17,7 % ($p>0,05$), II qrupdan 9,7 % ($p>0,05$), PMA indeksi müvafiq olaraq I qrupdan 46,9 % ($p<0,01$), 47,1 % ($p<0,01$) və 58,4 % ($p<0,005$), II qrupdan 15,4 % ($p>0,05$), 16,6 % ($p>0,05$) və 29,9 % ($p<0,05$) çox azalmışdır. Pİ göstəricilərində yüngül dərəcəli parodontitli xəstələlərdə I qrupdan 15,5 % ($p>0,05$), II qrupdan 12,5 % ($p>0,05$), orta ağır dərəcəli parodontitli xəstələlərdə I qrupdan 26,1 % ($p<0,05$), II qrupdan 15,3 % ($p>0,05$) çox azalma qeyd edilmişdir.

Beləliklə, alınmış nəticələr göstərmişdir ki, bütün xəstələr ənənəvi müalicələr fonunda “Teaqrip” bitki-dərman yığıntısı ilə birgə mezoterapiya seanslarını rahatlıla keçirmişlər, göstərilən müalicə sxemi səmərəli olmuşdur. Xəstələrin hamısında xəstəliyin subyektiv və obyektiv simptomları yaxşılaşmışdır. Göstərilən kliniki effektlər fikrimizcə digər qrupa aid olan xəstələrlə müqayisədə parodont toxunmlarında daha effektiv dərəcədə mikrosirkulyasiyanın yaxşılaşması və bunun fonunda inkişaf etmiş iltihabın daha sürətlə keçməsinə zəmin yaratmışdır.

NƏTİCƏLƏR

1. Aparılan histomorfoloji tədqiqatlar göstərmişdir ki, mezoterapiyanın “Teaqrip” bitki-dərman dəmləməsi applikasiyalarının tətbiqindən sonra iltihabi dəyişikliklər yalnız selikli qişanın xüsusi təbəqəsində mötədil ocaqlarla, eləcə də mononuklear tərkibdə olması ilə müəyyən edilmişdir ki, bu da diş ətində inkişaf etmiş iltihabi dəyişikliklərin daha sürətlə azalmasını sübut edir.

2. Zəncirvari polimeraz reaksiya ilə aparılan bakterioloji müayinələr göstərmişdir ki, III qrup xəstələrdə tətbiq edilən müalicə kompleksi parodontopatogen rezident bakteriyalar növ və say baxımından dürüst azalmasına zəmin yaratmışdır. Həmin xəstələrdə mikroorqanizmlərin ümumi sayı, o cümlədən *Candida spp.* müşahidə edilən digər qrup xəstələrlə müqayisədə əhəmiyyətli dərəcədə azalmışdır ($p<0,05$).

3. Professional gigiyena ilə yanaşı qeyri-inyeksion mezoterapiyanın “Teaqrip” bitki-dərman dəmləməsi applikasiyaları ilə tətbiqi

müalicənin başlanmasından 3 ay sonrakı müddətdə mikrosirkulyasiya parametri I qrupla müqayisədə 26,2 % ($p<0,005$), II qrupla müqayisədə 13,8 % ($p<0,05$) yüksək olmuşdur.

4. III qrup xəstələrdə müalicənin başlanmasından 3 ay sonrakı müddətdə diş əti qanaması və dişlərin laxlaması I qrup xəstələrlə müqayisədə müvafiq olaraq 23,5% ($p<0,05$) və 38,4% ($p<0,01$), II qrupla müqayisədə 10,4% ($p>0,05$) və 19,7% ($p<0,05$) daha az hallarda təsadüf edilmişdir. Müalicənin başlanmasından 6 ay sonrakı dövrdə III qrup xəstələrdə papilyar marginal alveolyar indeks ilkin göstərici ilə müqayisədə orta hesabla 83,7 %, gigiyenik indeks 63,3 %, parodontal indeks 48,7 % azalmışdır ($p<0,001$).

PRAKTİK TÖVSIYƏLƏR

1. Diş ətinin selikli qişasında mikrosirkulyasiyanın öyrənilməsi parodontitin iltihabi zədələnməsinin diaqnostikası üçün lazer-doppler floumetriyanın tətbiqi tövsiyə olunur.

2. Parodontitli xəstələrdə iltihabi zədələnmələrin müalicəsi məqsədi ilə kompleks tədbirlər proqramına mezoterapiyanın “Teaqrip” bitki-dərman dəmləməsi applikasiyalarının istifadəsi səmərəlidir.

3. Parodontun iltihabi xəstəliklərinin kompleks müalicəsində mezoterapiyanın tətbiqi istifadə edilən yerli applikasion dərman vasitələrin parodontun dərin toxumalara keçməsinə zəmin yaradır ki, bu da müalicə səmərəliliyini artırmış olur.

4. Təklif edilən proqramla mezoterapiyanın aparılması sadə olub, istənilən stomatoloji kabinetlərdə istifadə edilə bilər.

Dissertasiya mövzusu üzrə çap olunmuş elmi işlərin siyahısı

1. Использование в комплексном лечении воспалительных поражений пародонта мезотерапии // Family health in the XXI century» jurnalı, materials of the XVIII International Scientific Conference 27 april-4 may, 2014, Netanya, Israel, 2014, s.138-139 (soavt. Pashaev A.Ç.)
2. Qeyri-inyeksion mezoterapiyanın tətbiqinin parodontitin müalicəsində kliniki effektləri // ATU İnsan Anatomiyası kafedrasının yaradılmasının 95 illik yubileyinə həsr olunmuş beynəlxalq elmi konfrans materiallarının toplusu, 2014, s. 100-102 (həmmüə. Paşayev A.Ç.)
3. Eksperimentdə parodontitin müalicəsində qeyri-inyeksion mezoterapiyanın tətbiqi // Tibb Elmləri Doktoru Ə.T.Ağayevin anadan olmasının 70 illiyinə həsr edilmiş elmi konfransın materialları, İctimai sağlamlıq və Səhiyyə III cild, Bakı, 2014, s. 149 (həmmüə. Paşayev A.Ç.)
4. Parodontun iltihabi xəstəliklərinin müalicəsində qeyri-inyeksion mezoterapiyanın tətbiqi//Qafqazın Stomatoloji yenilikləri, №20, 2014, s. 68-72 (həmmüə. Paşayev A.Ç.)
5. Parodontun iltihabi xəstəliklərinin kompleks müalicəsinin bəzi aspektləri// Sağlamlıq, №4, Bakı, 2015, s. 37-42
6. Изменения микроциркуляции слизистой десны при использовании мезотерапии в комплексном лечении // Вестник Хирургии Казахстана №4(45), 2015, с. 76-79 (соавт. Пашаев А.Ч.)
7. Parodontitin müalicəsində müasir qeyri-inyeksion mezoterapiyanın tətbiqi // Ümummilli lider H.Əliyevin anadan olmasının 92-ci ildönümünə həsr olunmuş Təbabətin Aktual Problemləri 2015 elmi-praktik konfransın materialları, Bakı, 2015, s. 99 (həmmüə. Paşayev A.Ç.)
8. Eksperimental parodontit fonunda aparılan mezoterapiya şəraitində ağız boşluğu selikli qişasının morfoloji dəyişiklikləri // Azərbaycan Tibb Jurnalı, №1, 2016, s. 76-82 (həmmüə. Paşayev A.Ç., Əliyev F.V.)
9. Müasir mezoterapiyanın parodontitin kompleks müalicəsində tətbiqinin diş əti toxumalarında qanın mikrosirkulyasiyasına təsiri // Azərbaycan Təbabətinin Müasir Nailiyyətləri, №2, Bakı, 2016, s. 242-247 (həmmüə. Paşayev A.Ç.).X.)
10. Использование современной неинъекционной мезотерапии при лечении пациентов с воспалительным поражением пародонта. // Казанский Медицинский Журнал, №1, 2016, с. 47-51 (соавт. Пашаев А.Ч.).

11. Parodontal patogen mikrofloranın inkişafına mezoterapiyanın təsir effektləri // Azərbaycan Təbabətinin Müasir Nailiyyətləri, №4, 2016, səh. 242-247 (həmmüəll. Güləliyev İ.İ., Əliyev A.N., Hüseynova G.V.)

**ПРИМЕНЕНИЕ МЕЗОТЕРАПИИ В КОМПЛЕКСНОМ ЛЕЧЕНИИ
ВОСПАЛИТЕЛЬНЫХ ЗАБОЛЕВАНИЙ ПАРОДОНТА**

РЕЗЮМЕ

Целью настоящего исследования явилось осуществление экспериментальными и клиническими исследованиями сравнительной оценки эффективности применения неинъекционной мезотерапии в комплексном лечении воспалительных заболеваний пародонта.

Объектом экспериментальных исследований явились 55 кроликов породы «Шиншилла», а клинические исследования были основаны на результатах лечения 81 больных в воспалительными поражениями пародонта. Полученные результаты оценивались в сравнительном порядке с использованием методов вариационной статистики.

Экспериментальные исследования показали высокую эффективность использования неинъекционной мезотерапии для усиления регенерации в тканях пародонта. Анализ биоптатов, изъятых у животных данной группы на конечных этапах исследования (28 суток) показал также ускоренное стихание воспалительных изменений в тканях пародонта. Периваскулярная инфильтрация и экзидицитоз проявлялись в наименьшей интенсивности в сравнении с аналогичными сопоставимой группы животных.

Сравнительный анализ результатов лечения больных с воспалительными заболеваниями пародонта также показал эффективность использования в комплексном лечении неинъекционной мезотерапии на изучаемые объективные и субъективные симптомы ($p < 0,001$) в ближайшие и отдаленные сроки лечения. Кроме того, изучение лазерной доплеровской флоуметрией микроциркуляции десен у наблюдаемых больных свидетельствовал ускоренным восстановлением кровотока, что способствовало стимулированию процессов регенерации в пораженных тканях пародонта. Аналогичная положительная динамика была отмечена и по результатам изучаемых индексов в динамике лечения больных с воспалительными заболеваниями пародонта. Указанные выше результаты показывают перспективность и эффективность предложенного комплекса лечения.

**USE OF MESOTHERAPY IN COMPLEX TREATMENT OF
INFLAMMATORY PERIODONTAL DISEASE**

SUMMARY

The purpose of this study was the implementation of experimental and clinical studies of a comparative evaluation of the effectiveness of noninjective mesotherapy in the complex treatment of inflammatory periodontal diseases.

The object of experimental studies were 55 rabbits of the breed "Chinchilla", and clinical studies were based on the results of treatment of 81 patients with inflammatory lesions of periodontal disease. The results obtained were evaluated in a comparative manner using variational statistics methods.

Experimental studies have shown a high efficiency of noninjective mesotherapy for enhancing regeneration in periodontal tissues. Analysis of the biopsy specimens seized from the animals of this group at the final stages of the study (day 28) also showed an accelerated subsidence of inflammatory changes in the periodontal tissues. Perivascular infiltration and exocytosis were manifested at the lowest intensity in comparison with similar comparable groups of animals.

A comparative analysis of the results of treatment of patients with inflammatory periodontal diseases also showed the effectiveness of the use of noninjective mesotherapy in the complex treatment of objective and subjective symptoms ($p < 0.001$) in the near and distant periods of treatment. Moreover, the study of laser Doppler flowmetry of the microcirculation of the gums in the observed patients showed accelerated restoration of blood flow, which contributed to the stimulation of regeneration processes in the affected periodontal tissues. A similar positive dynamics was noted and the result of the studied indices in the dynamics of treatment of patients with inflammatory periodontal diseases. The above results show the promise and effectiveness of the proposed treatment package.

Kağız forması 60x84 $\frac{1}{16}$

Sifariş 474 tiraj 100.

Azərbaycan Tibb Universitetinin
mətbəəsində çap edilmişdir.

Tel: 595-55-76

МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ
АЗЕРБАЙДЖАНСКИЙ РЕСПУБЛИКИ
АЗЕРБАЙДЖАНСКИЙ МЕДИЦИНСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ

На правах рукописи

ИСА ЭЛЬХАН ОГЛЫ ДЖАФАРЛИ

**ПРИМЕНЕНИЕ МЕЗОТЕРАПИИ В КОМПЛЕКСНОМ
ЛЕЧЕНИИ ВОСПАЛИТЕЛЬНЫХ ЗАБОЛЕВАНИЙ
ПАРОДОНТА**

3226.01 – «Стоматология»

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

диссертации на соискание ученой степени
доктора философии по медицине

Баку– 2017